

(17)

17. 9. 1957

Slovenski akademiji znanosti in umetnosti
Tov. predsedniku Josipu Vidmarju

LJUBLJANA
Novi trg 3.

Upal sem, da se bova morda srečala v Beogradu in tam pogovorila o " aferi človeških ribic" v Postojni. Vendar zadeva je postala zelo zanimiva in zato sem se odločil, da Vam pišem.

Afera o človeških ribicah me je začela zanimati, ko sem bral prve vesti v našem časopisju in to iz dveh razlogov: zelo dobro poznam že dve desetletji, znanosti in svoji domovini predanega tovariša dr. ROMANA Savnika, upravnika Instituta za raziskovanje krazov in drugič zaradi zadeve same, ker sem bil ob ustanavljanju speleološke zveze povezan s tovariši, ki "nastopajo" v tej aferi.

Za zadevo sem se pozanimal in prebral različne članke in novice v našem tisku (Slovenski jadran 7.6. in 21.6.1957 in objavo koncem julija, Ljudsko pravico 16.6. in 14.9. 1957, Večerni vjesnik 20.7., Tovariš 25.8.1957) kakor tudi spis komisije Občinskega ljudskega odbora Postojna 01/2 -1869/57; govoril z javnim tožilcem, s predsednikom Okrajnega sodišča in sodnikom okrajnega sodišča v Postojni, ki je vodil preiskavo ter z drugimi tamkajšnjimi odgovornimi funkcionarji.

Po vsem tem sem dobil sledečo sliko:

Zdi se mi, da je celotna "afera" v našem časopisju obravnavala, kot neka posebna senzacija s preračunano ostjo osebnega obračunavanja, kar je predvsem razvidno iz članke, ki je bil objavljen v večernem Vjesniku, kjer pisec celo trdi, da so bile človeške ribice plačane po 20 tisoč dinarjev komad.

Iz vsega, kar mi je doslej znanega, imam vtis, da zadeva ni bila dokončno in popolno razčiščena, da je vse ostalo nekje na sredi in posledice celotne zadeve pa so zelo težke : sodelavci v Institutu za raziskovanje Krasa so se razdelili v dve skupini, zaostriili so se odnosi med upravo Postojnske jame in Institutom, prilično napeto je vzdušje med kulturnimi in javnimi delavci, neopravičeno je padla senca na Institut slovenske akademije in tov. dr. Savnik po nepotrebem zgublja svojo čast in elan, ki ga je imel pri delu.

Dejal sem, da imam občutek, kot, da zadeva ni bila dovolj raziskana in zato naj ponovim nekatere najvažnejše momente iz te afere :

28.marca 1952 je Wolfgang Reichel (ki je novembra 1956 odnesel iz Postojnske jame 13 človeških ribic)pisal v imenu Geološkega instituta rudarske akademije v Freiburgu na Saškem upravi Postojnske jame in prosil nekaj živih protejčev za omenjeno ustanovo. Omenjeno pismo je uprava Postojnske jame odstopila Institutu (tedaj so znali pismo prebrati, novembra lani niso prebrali pisma, ki jim ga je kazal Reichel, tedaj so znali, kje so njihove pristojnosti, a lani jeseni so nekam pozabili), ki je odgovoril omenjeni ustanovi in ne Reichlu pod kakimi pogoji je mogoče dobiti žive človeške ribice. Kasneje je Reichel ponovno pisal Institutu, vendar iz pisma je bilo razvidno, kaj nameravajo s človeškimi ribicami in zato je Institut prekinil vse korespondenco z Reichlom odnoeno z Geološkim institutom v Freiburgu.

Nekako po štirih letih je navezal stike z Reichlom tedanji predsednik Jamskega društva v Postojni tov. prof. Habe France. V delovodniku Jamskega društva je vpisanih 14 tekočih števil - dopisov iz korespondence, ki jo je imel Habe z Reichlom. Sedaj te korespondence ni nikjer, ta arhiv se je izgubil, čeprav je bila poštnina (7o4 din) plačana iz društvene blagajne. Kasneje je sicer prof. Habe vrnil društveni blagajni omenjeni denar, toda v društvenem delovodniku so ostale tekoče številke dopisov, ki so naenkrat postali privatna korespondenca, čeprav jih je

po izjavah tov. prof. Habeta sopedpisoval tudi tedanji funkcionar janskega društva Hribar.

Skoraj mesec dni preden je prišel Reichel v Postojno je prišlo iz Vzhodne Nemčije na Institut pismo za Reichla s pripisom : bein Habe. Ko je tov. dr. Roman Savnik zvedel, da bo prišel Reichel v Postojno, je opozoril tov. prof. Habeta naj Reichla nikakor ne vodi v Institut, toda kaj kmalu se je Reichel pojavil s Habetom v Institutu, kjer so govorili o tem koliko človeških ribic bi rad imel Reichel. Tov. dr. Roman Savnik je nemcu povedal, da človeških ribic ne more dobiti, v kolikor pa bi jih želel imeti v znanstvene namene, pa mora dobiti odobritev od Biološkega instituta v Ljubljani. Ko sta se dr. Savnik in Reichel sama pogovarjala je ostal tov. prof. Habe v sobi z ostalimi sodelavci Instituta ter se razburjal zakaj nemec ne more dobiti ribic, ko so jih vendar dejali drugim in prilično nejevolneje pripomnil, pa jih bo dobil na drug način, če mu jih Savnik noče dati (izjava tov. Leben in Koritkega). Tov. dr. Roman Savnik je takoj naslednjega dne po Reichlovem obisku obvestil tov. dr. Bohinca v Ljubljani o Reichlovem obisku v Postojni in ga opozoril naj nikakor ne izdajo dovoljenja Reichlu. Mimogrede rečeno tov. dr. Bohinc ni bil o tem zaslišan, niti ta Savnikova trditev ni bila preverjena.

Tov. Leben je navedeno svojo izjavo ponovil pred presikovalnim sodnikom na Okrajnem sodišču in v podkrepitev svoje trditve navedel pričo tov. Koritkega, katerega so sicer povabili kot pričo na sodišče, ga zaslišali, toda njegove izjave niso protokolirane.

Posebno senco na celotno afero meče tudi sledeči dogodek, ko je Reichel končal s svojim predavanjem v Postojni, mu je tov. prof. Habe na svojem domu priredil manjšo zakusko, kateri je prisostveval med drugim tudi tov. Hribar in tov. Leben, uslužbenca Instituta. Med zakusko je padla beseda tudi o tem, naj tov. prof. Habe in Hribar prideta v Vzhodno Nemčijo, kjer bosta bivala en mesec na Reichlov račun. V pisni izjavi, ki jo je poslal tov. prof. Habe občinski komisiji, pravi, da je bilo iz društvene blagajne plačano

680.- dinarjev za Reichlovo večerjo.

Reichl ni šel v Ljubljano in je pri upravniku Postojnske jame izposloval, da so mu naložili 13 človeških ribic in jih je neovirano odnesel v Vzhodno Nemčijo, pri tem me je zelo presenetil zagovor upravnika Postojnske jame, češ, da je nemcu dal ribice, ker je ta imel s seboj kanto Instituta in ker mu je pokazal Savnikovo pismo iz leta 1952, katerega pa on ni niti prebral. Veiljuje se mi nekaj vprašanj : 1952 je uprava Postojnske jame odstopila Reichlovo pismo Institutu, lani pa ga nihče niti ni prebral; ali je torej še sama posest kante, do katere je možno priti na različne načine, dovoljno nadomestilo za dovoljenje, ki ga mora po zakonu o zaščiti kulturnih spomenikov izdati Biološki inštitut, ali je tako primitivno naše poslovanje, da se zadovoljimo z vsakim papirjem, ki nam ga kdo samo od daleč pokaže. Zdi se mi, da je moral le nekdo obvestiti upravnika postojnske jame, ali pa ga vsaj seznaniti z Reichlom, kajti drugače si le ni mogoče razlagati take primitivnosti ali celo namer-nosti v poslovanju.

Pri tem pa še eno vprašanje, kar še ni rešeno : kakšen naj bi bil odnos med upravnikom Instituta in upravnikom Postojnske jame, ali je biladolžnost tov. dr. Savnika, da obvesti upravnika Postojnske jame o Reichlovi želji ali paje bila dolžnost upravnika Postojnske jame, da dela po zakonu in izdaja človeške ribice le na osnovi predpisanih postopkov. Če je kaka krivda pri tov. dr. Savniku, se mi zdi je le ta, da ni alarmiral še upravnika Postojnske jame, kot je tovariše v Ljubljani.

Vsemu temu še nekaj. V Ljudski pravici z dne 14.9.1957 je napisano, "da je tako zahvalo dobil tudi Inštitut, oz. dr. Savnik." Pisec namreč namiguje na zahvalo, ki naj bi jo dobil Habe in Savnik od Reichla, toda zadeva je nekoliko drugačna. Institutu se je zahvalil ne Reichl, pač pa upravnik jame iz Vzhodne Nemčije, kamor so prišle ribice in ta je pisal najbrž tako, kot ga je informiral Reichl, o katerem pa je tudi v Ljudski pravici napisano kakšen je po svojem značaju. Omenjena zadeva je našla precej odmeva tudi med speleologi Zahodne Nemčije in v njihovem tisku ter se je

znani speleolog SCHUSTER ponudil Institutu za raziskovanje Krasov, da mu bo pomagal v raziskovanju te zadeve, ker je prepričan, da je prišel Reichel do človeških ribic na nezakonit način.

Ta afera okrog človeških ribic pa je v dosedanji preiskavi vrgla na površje še nekatere stvari, ki mi predvsem narekujejo to pismo. Po pripovedovanju preiskovalnega sodnika M⁺aleja, sodnega spisa nisem mogel prebrati, ker je v Kopru na Okrožnem sodišču, so nekateri sodelavci Instituta za raziskovanje Krasov, dejali na zapisanik, vsaj za mene čudne izjave, glede samih odnosov v Institutu, kot npr.: da se v Institutu ne da delati, da ni nobenega načrtnega in organiziranega dela, da dr. Savnik terorizira in najbolj pa ne je osupnilo, češ, da je Hribar celo izjavil, da si s tov. dr. Savnikom več ne upa v jame. Vse te izjave mi dajejo misliti, ali ni vsebina vsega tega bohotnega pisanja o aferi s človeškimi ribicami morda le nekje polna borbe za kakšno mesto.

Ker so mi pri srcu uspehi naših speleoložev, katerim sem vedno rad po svojih močeh pomagal, ker smo vsaj ponosni na uspehe naših znanstvenikov in Institutov, ker vem kako vse to boli tov. dr. Savnika, Vam pišem in Vas iskreno prosim : Slovenska akademija znanosti in umetnosti naj s sodelovanjem tov. Vodopivca, sekretarja za šolstvo (ker je v zadevi precej pomešan tudi tov. prof. Habe) formira posebno komisijo z nalogo :

ki naj preišče "krivdo" tov. dr. ROMANA Savnika in ostalih članov in sodelavcev Instituta v aferi o človeških ribicah. Prepričan sem, da Slovenski akademiji znanosti in umetnosti ne more biti vseeno kaj se piše o njenem Institutu, o njenih uslužbencih in naših vidnih znanstvenikih. Prav posebej bi rad opozoril na pisanje večernega Vjesnika z dne 20.7. in Ljubljanske pravice 14.9.t.l.. Ne more nam biti vseeno, če so ti tovariši neaktivni, ker so moralno pobiti, saj za tov. dr. Savnika lahko povem, da je bil pred vojno napredno usmerjen in trdo občutil tedanji režim, med okupacijo je preživel daljše dobo v Dachau in po osvoboditvi

delal z vso predanostjo.

Komisija naj pregleda tudi sodni spis v kazenski zadevi zoper prof. Nebeta in preišče navedbe posameznih zaslišanih prič o odnosih, ki naj bi vladali v Institutu, mrtvičili njegovo delo in v kolikor so zlonamerna podtikavanja in laži, naj tudi stavi ustrezne predloge. Da ti ljudje ne bodo več delali, kot so to storili v omenjeni zadevi.

Iskreno Vas pozdravljam

Vanek Šiftar
Zvezni ljudski poslanec
Trg zmage 1/1.

Marška Sobota, 17.9.1957.